

КЪМ ВЪПРОСА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ РОЛИ НА УЧИТЕЛЯ

Суйка Попова

Осмислянето на учителския труд в неговата многофункционалност и пълнота може да стане, ако се включат и такива детайлизиращи компоненти като социалната компетентност и професионалните роли. Социалният характер на учителската професия изисква богата социално-психологическа култура, която според Ст. Жекова е не само теоретично знание, но и отношение и психична готовност за нейната реализация при взаимодействие с различните социални групи – ученици, родители, колеги. Тя съдържа още ориентации, отношения, позиции, емоционални структури, качества на паметта и мисловните комплекси, интереси, цялостна насоченост. Умението на учителя да контролира мисълта, поведението, настроението и емоциите си така, че да създава чувство за успех на всеки ученик, да променя настроението и нагласите на учениците в положителна насока е също израз на неговата психологическа култура.

Личностното изграждане на детето, протичащо в условията на взаимодействие и партньорство, където ученикът е действащ субект

на собственото си развитие, изисква от учителя висока психологическа култура и перманентно обогатяване на средствата за педагогическо общуване и взаимодействие. Професионалните роли са част от инструментариума за решаване на целите на обучението.

Румен Вълчев обособява професионалните роли като оперативни единици, чрез които се постига гъвкавост, търсят се нови адекватни форми и техники на преподаване, разчупват се непригодни и остарели норми.

Според някои автори (Ст. Жекова, Елиана Пенчева) учителят влияе в 40 професионални роли, с които реализира педагогическите функции.

Проучването, което предлагам, е извършено сред учители в ОУ “Д. Благоев” и ОУ “П. Р. Славейков” – В. Търново. То се базира на картата на професионалните роли, разработена от М. Пехливанова, но си поставя и други цели. Да се установи:

– нагласата на учителите от двете училища за активно изпъл-

зване на ролите в педагогическата практика;

– съзнателно ли се подхожда към избора на професионални роли,

анализира ли своя собствен модел на поведение;

– в какъв диапазон и в какви съчетания ролите намират приложение в процеса на обучение.

Карта на професионалните роли

Професионални роли	Приети	Отречени	Добавени
1. Информатор	49	1	Естет
2. Тълкувател	48	2	Импровизатор
3. Оценител	47	3	Критик
4. Организатор	49	1	Наставник
5. Събеседник	47	3	Благодетел
6. Координатор	40	10	Съдник
7. Изследовател	45	5	Екскурзовод
8. Приятел	44	6	Слушател
9. Консултант	46	4	Зрител
10. Помощник	40	10	Режисьор
11. Модел	28	22	
12. Разпределител	33	17	
13. Диагностик	45	5	
14. Творец	45	5	
15. Прогностик	43	7	
16. Програмист	30	20	
17. Иноватор	40	10	
18. Експерт	39	11	
19. Модератор	26	24	
20. Съветник	44	6	
21. Импулсатор	31	19	
22. Общественик	31	19	
23. Контрольор	31	19	
24. Наблюдател	27	23	

Подредени по значимост на първите 10 места са поставени: организатор, събеседник, информатор, тълкувател, изследовател, творец, прогностик, координатор, консултант, помощник.

Преобладаващата част от анкетираните учители приема за най-успешни в своята практика ролите на творец, организатор, тълкувател, информатор, помощник, събеседник. При учителите от началния етап

доминира модел на поведение, докато в средния се среща само три пъти.

Установява се, че учителите в рамките на един урок търсят съчетание на роли, като най-успешно се приема: организатор, информатор, тълкувател, събеседник, прогностик, координатор, оценител с варианти към него модел, приятел, творец, диагностик, изследовател.

Изключително интересна е връзката между избора на методи на преподаване и на професионални роли в урока. Тук се налагат няколко извода:

– проблемният подход, изследователските методи, методът на моделирането се съчетават с ролите: информатор, организатор, координатор, тълкувател, оценител.

– евристичните методи, метод на аналозиите – с организатор, информатор, координатор, консултант, оценител.

– работа в екип – организатор, режисьор, консултант, слушател, диагностик.

Налага се изводът, че строгите рамки на отделните видове уроци се заличават, подходът към всеки вид урок е комплексен.

С особена сила това важи за урока за нови знания, който е разчупил старите методически норми

и изисквания. Самостоятелната работа, изследователските методи, работата в екип, богатата нагледност изискват от учителя гъвкаво преминаване от една роля в друга за успешно реализиране на методите.

На базата на конкретното проучване може да се направи следното обобщение:

– професионалните роли се възприемат от учителите като оперативни единици, осигуряващи успешната реализация на целите за действащия субект в лицето на ученика, разчупващи остарели методически изисквания към урока;

– учителят подхожда съзнателно към избора на роли и тяхното съчетаване в зависимост от избора на методите, което прави урока по-значим и действен, а учителя – по-зискателен и аналитичен към своето поведение, като изважда на преден план силните страни на личността си;

– заличава се строгото разграничаване на избора на педагогически инструментариум в зависимост от вида на урока;

– обособяването на ролите дава възможност за по-детайлен анализ на работата на учителя;

– повишава се равнището на психологическа култура на учителите.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Пенчева, Ел., Ст. Жекова.* Система за професионално-педагогическо общуване.
2. *Пенчева, Ел.* Психологията в професионалната квалификация на учителите.
3. *Вълчев, Р.* Групи за учителски срещи – системи за професионално педагогическо общуване.
4. *Пехливанова, М.* Професионални роли на учителя.

PROFESSIONAL ROLES OF THE THEACHER IN THE EDUCATIONAL PROCESS

СИКА ПОРОВА

Summary

The theme development presents a research among 50 teachers from 'P. R. Slaveikov' and 'Dimitar Blagoev' primary schools in Veliko Turnovo and concerns their view-point on significance and choice of professional roles in teaching.

On the grounds of this research the following conclusions can be drawn:

- professional roles are viewed by teachers as operational units which provide a more successful achieving of the objectives in terms of the active subject (in the person of the pupil), and modify outdated methodical lesson requirements;
- the teacher approaches the choice of roles and their combinations deliberately, depending on the choice of methods, which makes the lesson effective and the teacher more demanding and analytical towards his own behaviour, thus displaying the strong sides of his personality;
- strict differentiation between pedagogic instruments depending on the kind of lesson is rejected.